

METODICKÉ DOPORUČENÍ PPP A SPC OK K POSTUPU ŘEŠENÍ ŠIKANY VE ŠKOLÁCH A ŠKOLSKÝCH ZAŘÍZENÍCH

Výchozí metodický dokument:

Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (č.j. MSMT-21149/2016).

Následně doporučený způsob není obecně platnou kuchařkou řešení, ale popisuje jednotlivé kroky účinného a bezpečného řešení šikany!

Součástí **preventivního plánu školy** je **plán proti šikanování** (tzn. popis, jaké kroky škola podniká pro prevenci šikany) a **krizový plán pro šikanu** (v něm by měly být předem jasně vymezené kompetence pracovníků školy při prevenci a řešení šikany, komu oznamovat varovné signály či podezření na šikanu).

Příklad vymezení kompetencí v krizovém plánu (může se lišit dle konkrétních podmínek školy):

- Všichni zaměstnanci školy: sledují chování žáků a reagují na projevy ubližování a zastavují je. Zachytí-li varovné signály ubližování, informují o tom třídního učitele.
- Pedagogové: sledují chování žáků a reagují na projevy ubližování a zastavují je. Zachytí-li varovné signály šikany, informují o tom třídního učitele. Zaznamená-li kdokoli z pedagogů stížnost či podezření na šikanu, informaci od oznamovatele či oběti, vše zapíše a informuje třídního učitele (TU) a školního metodika prevence (ŠMP).
- TU: sleduje vztahovou atmosféru ve třídě a využívá třídnických hodin a dalších aktivit k jejímu formování. Vede individuální rozhovory se žáky při řešení problémů, komunikuje s rodiči. Zaznamená-li stížnost či podezření na šikanu, informaci od oznamovatele či oběti zapíše a informuje ŠMP.
- ŠMP: vyhodnotí situaci, informuje ředitele školy (ŘŠ).

Informace o tom, na koho se mohou v případě podezření na šikanu obracet sami žáci nebo zákonní zástupci, zveřejněte na www.stránkách školy (viz. např. metodický pokyn MŠMT ...str.22 – informace pro rodiče).

- Pro konkrétní situace podezření na výskyt šikany mezi žáky je dobré mít ustanoven **intervenční tým školy** za účelem prošetření a následného řešení konkrétní situace ve složení: ředitel/-ka školy, třídní učitel, školní metodik prevence (příp. + školní psycholog, školní speciální pedagog, výchovný poradce apod.).

3 kroky kvalifikované pomoci:

1. Diferenciální diagnostika – odlišení šikany od jiných, nevhodných, podobných fenoménů

→ **Rozhovory s těmi, kteří na šikanování upozornili.**

Cílem tohoto rozhovoru je zjištění potřebných informací - co se děje, popis ubližujícího chování, kdo jsou aktéři, komu je ubližováno.

→ Posouzení, zda se jedná o šikanování, škádlení nebo jiné nevhodné chování:

Na úplném počátku, když se k nám dostanou signály o možném ubližování silnějšími slabším, musíme co nejdříve vyhodnotit situaci a posoudit, zda se jedná o šikanu, či nikoliv.

Charakteristika šikany dle metodického pokynu MŠMT (č.j. MŠMT-21149/2016, z čl. 2 odst. 1):

Šikana je agresivní chování ze strany žáka/ů vůči žákovi nebo skupině žáků či učiteli, které se v čase opakuje (nikoli nutně) a je založeno na vědomé, záměrné, úmyslné a obvykle skryté snaze ublížit fyzicky, emocionálně, sociálně a/nebo v případě šikany učitele také profesionálně. Šikana je dále charakteristická nepoměrem sil, bezmocností oběti, nepříjemností útoku pro oběť a samoučelností agrese.

Znaky šikanování:

- Musí být přítomno **fyzické** nebo **psychické ubližování**.
- **Záměrnost ubližování** – je patrný záměr ponížit či ublížit?
- Je to **opakované**.
- **Zacílené ubližování** na konkrétního jednotlivce nebo na konkrétní skupinu.
- **Nepoměr sil** – je zde viditelný nepoměr sil a to nejen fyzických, či může se vůbec oběť efektivně bránit?
- **Snižování lidské důstojnosti** – je zde patrný prvek ponížení?

→ Zorganizovat setkání intervenčního týmu školy, informovat zúčastněné o nastalé situaci. Dohodnout se na organizaci šetření a konkrétních úkolech jednotlivých členů týmu.

→ **Rozhovory s oběťmi.**

Cílem tohoto rozhovoru je zjištění potřebných informací, podpora a zabezpečení ochrany oběti. Současně je cenným informačním zdrojem pro volbu vhodných svědků – těch, kteří neubližují, event. kteří se oběti zastávají.

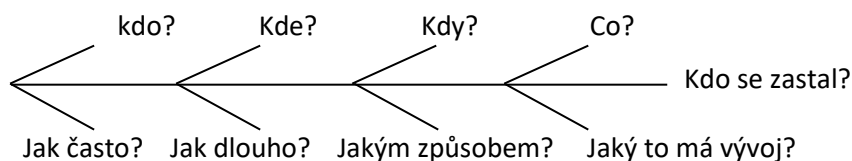
Oběti se nikdy neptáme: Proč? (sama hledá odpověď na tuhle otázku, nechceme ji podpořit v jejích pochybnostech a pocitech viny!)

2. Vnitřní diagnostika – zmapování

→ **Rozhovory se svědky.**

Vedeme individuální rozhovory, při každém z nich hovoříme vždy pouze s jedním svědkem. Cílem rozhovoru je ověření, rozšíření a konkretizování již získaných informací.

Potřebujeme zjistit:

Svědků se můžeme ptát i na možné motivy ubližujícího chování – z jakého důvodu ubližují, co tím podle jejich názoru aktéři získávají.

Sem patří i rozhovory s kolegy ze školy - cílem rozhovoru je rozšíření, doplnění a konkretizování sebraných informací.

Svědky i pedagogy upozorníme na nutnou diskrétnost – ochrana oběti!

→ Posouzení závažnosti

Snažíme se dopátrat, zda se jedná o šikanu **počáteční** (1.-3.stádium) nebo **pokročilou** (4.,5. stádium). Podrobný popis stadií naleznete v Metodickém pokynu MŠMT, č.j. MSMT 21149/2016, příloha 1.

Kritéria závažnosti:

Hlavní kritéria:

- **Otevřenost v komunikaci a míra rozrůzněnosti postojů k ubližování** – ochota či neochota oběti či svědků hovořit o tom, co se děje; konkrétnost či nekonkrétnost informací a formulací, zda ostatní sympatizují s agresory nebo jejich chování odsuzují; zda mají všichni nápadně stejný pohled na situaci ve třídě apod. Čím vyšší stádium, tím menší otevřenost, konkrétnost a ochota se k situaci vyjadřovat; uniformita názorů.
- **Četnost a intenzita útoků.**

Další kritéria:

- **Doba trvání.**
- **Počet aktérů** – počet obětí i agresorů.

→ Po vyhodnocení závažnosti situace je potřeba zvážit, zda jste jako škola schopni sami kompetentně šikanu řešit, anebo jestli požádat o pomoc zvenčí (např. PPP, SVP aj.).

→ Pokud si s čímkoliv nejste jistí, konzultujte stávající informace s metodikem prevence v PPP.

3. Řešení šikany

→ **Rozhovory s agresory.**

Hovoříme vždy pouze s jedním agresorem.

Cílem tohoto rozhovoru je vždy ukončení probíhajícího ubližování. U spolupracujícího agresora lze začít pracovat na pochopení nevhodnosti jeho chování a převzetí zodpovědnosti. Domluvit se na dalším postupu. U nespolupracujícího agresora jde jen o oznámení, že o ubližování víme, že nebude pokračovat. Pokud ano, budou následovat další opatření a kroky k tomu, aby ubližování bylo zastaveno. Dále ho seznámíme s dalším postupem a sankcí.

Pokud se rozhodnete, že rozhovory by Vám neměly posloužit jen pro získání informací o situaci ve třídě, ale chcete je využít už jako začátek řešení problémů ve vztazích ve třídě, je možné využít rozšířenou variantu:

→ **Individuální rozhovory se všemi žáky třídy** (nejdřív vhodní svědci, pak oběti, všichni ostatní a nakonec agresori).

Rozhovory se všemi dětmi ze třídy jsou diagnostikou vztahů, získáme z nich popis ubližujícího chování a role jednotlivých žáků a zároveň jsou už součástí „ozdravného procesu“. Všichni žáci dostanou prostor se vyjádřit k dění ve třídě – jak vnímají situaci ve třídě, co se jim líbí, co jim nevyhovuje. Ptáme se na přítomnost ubližování ve třídě a konkrétní informace o něm. Konec rozhovoru směřujeme prognosticky - co by potřebovali změnit a jak se oni sami na změně mohou podílet apod.

Cílem rozhovorů je poskytnout každému stejný a bezpečný prostor se k situaci ve třídě vyjádřit, být stejně důležitý při plánování dalšího řešení. Zároveň nám umožní získat přesnější a podrobnější obraz chování a vztahů ve třídě a postojů jednotlivých žáků.

Rozhovor s obětí spojený s popisem ubližujícího chování je pro ni emočně náročný a měl by proběhnout pouze jedenkrát, aby oběť nebyla zbytečně retraumatizována. Přistoupíme-li k rozhovorům se všemi žáky třídy a rozhovor s obětí už proběhl dříve, pak využijeme tento rozhovor k získání informací, jak se nyní cítí ve třídě, zda jsou účinná ochranná opatření a k opětovnému vyjádření podpory.

Charakter rozhovoru s agresory je v tomto případě určen mírou závažnosti šikany a jejich ochotou spolupracovat.

V obou variantách pak následují tyto kroky:

→ **Rozhovory s rodiči agresorů nebo výchovná komise.**

Cílem tohoto kroku je informovat zákonné zástupce o chování jejich dítěte, které ubližovalo. Informovat o zjištěních a závěrech školy a zastavit ubližování. Jde konkrétně o to vymezit, jak bude škola a zákonní zástupci dále postupovat, aby se situace neopakovala. V případě potřeby nasměrovat k odborné péči (SVP, PPP, psychoterapeut, psycholog aj.).

Výchovná komise:

- složení výchovné komise: zástupce vedení školy; ten, kdo vedl šetření – většinou školní metodik prevence; třídní učitel zasažené třídy; zákonní zástupci; samotný žák.
- doporučený postup: seznámení rodičů s výsledky šetření, postupné vyjádření všech pedagogů, vyjádření žáka-agresora, vyjádření rodičů, seznámení rodičů a žáka se závěry komise – navržená opatření a sankce.

Sankcí rozumíme opatření, která mají za cíl zastavit ubližování a zjednat nápravu. V některých případech může být účinnou sankcí už samotný rozhovor se žákem a se zákonnými zástupci. Při udělování výchovných opatření postupujte dle školního řádu. V úvahu přichází napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele školy, snížení známky z chování podmíněné vyloučením a vyloučení ze studia na střední škole - dle závažnosti případu a situace. Realizace individuálního výchovného plánu agresora. Doporučení odborné péče – SVP, DÚ aj.

Dopustí-li se agresor hrubých opakovaných slovních a úmyslných fyzických útoků, nebo v případě, že rodiče odmítají kontakt a spolupráci se školou, oznámí škola tuto skutečnost orgánu sociálně-právní ochrany dětí (jde-li o nezletilého).

Dojde-li v souvislosti se šikanou k jednání, které by mohlo naplňovat znaky přestupku nebo trestného činu, obrací se škola na Policii ČR.

→ **Rozhovory s rodiči oběti.**

Cílem setkání je rodiče informovat o zjištěních a závěrech školy a domluvit se na dalších opatřeních, postupech a dohodnout se s rodiči o vzájemné informovanosti. Vzhledem k hloubce traumatu je vhodné doporučit další specializovanou péči (dětský psycholog, psychoterapeut, psychiatr aj.).

Rozhovor se zákonnými zástupci oběti slouží především k uzavření celého procesu a zabezpečení další péče o traumatizované dítě.

→ **Informování ostatních rodičů.**

Cílem setkání je rodiče informovat o zjištěních, závěrech školy a oznámit další opatření a postupy, konkrétní podobu práce s nápravou vztahů ve třídě a dohodnout se s rodiči o vzájemné informovanosti.

Součástí řešení musí být **nastavení ozdravných mechanismů** pro všechny, kteří se šikanou účastnili, a dále pro celou skupinu (ostatní ze třídy). Pro nápravu situace ve skupině je potřeba **pracovat s celým třídním kolektivem**.

→ **Práce se třídou.**

Žákům sdělit výsledky šetření v obecné rovině – že docházelo k ubližování, jakou formou, že se škola proti takovému chování vymezuje – nikdo a nic nedává právo ubližovat druhému člověku. Škola podnikla patřičné kroky, aby ubližování nepokračovalo. S těmi, kteří ubližovali, bylo jednáno individuálně a sankce byly uděleny dle školního řádu. Cílem je zastavit ubližování, aby se už neopakovalo. Vyzvat žáky k všímavosti, aby nebyli lhostejní k dění ve třídě. Zdůraznit, že každý má právo na ochranu před fyzickým nebo psychickým násilím a připomenout, na koho se mohou obracet v případě potíží. (TU, ŠMP, kdokoliv z pedagogů, schránka důvěry...). Za vyřešenou situaci udělat pomyslnou „tlustou čáru“ a zaměřit se na budoucnost – zlepšení vztahů ve třídě.

Vlastní následná práce se vztahy ve třídě by se měla zaměřit na zpracování tématu ubližování - co se dělo, jak, jaké byly důsledky, jaký vliv to mělo na prožívání a atmosféru ve třídě a hledání možností, aby se takové jednání již ve třídě neopakovalo.

Ochranná opatření jsou nesmírně důležitá v rámci celého procesu řešení šikany ve škole. Jsou podstatná nejen kvůli zajištění bezpečí všech žáků, ale také z důvodu možnosti získávat relevantní informace a umožnit nám žákům efektivně pomoci.

Od prvního okamžiku, kdy se o šikanování nebo podezření na šikanování dozvíme, po celou dobu vyšetřování a následného řešení je nutné zajistit všem zúčastněným adekvátní míru ochrany.

- Ujištění o naší podpoře. Vyslovujeme nesouhlas s tím, co se děje.
- Ochrana informací a zdroje informací - neprozrazujeme ty, kteří nám informace sdělili, ani informace samotné.
- Spolupráce se zákonnými zástupci oběti - dobrá informovanost rodičů oběti.
- Předávání si informací mezi kolegy – diskrétnost!

- Zvýšený dohled nad zasaženou třídou; monitorujeme situaci ve třídě, riziková místa a rizikové situace.
- Ve zvlášť závažných případech lze sáhnout i po uvolnění z výuky.
- Podpora k tomu se na nás znovu obrátit ve chvíli ohrožení.

Nesmíme zapomínat, že je nutné chránit nejen oběti, ale každé dítě a tím vlastně celou skupinu zasaženou šikanováním. I ti, co ubližovali, jsou v ohrožení, pokud bychom vyzradili informace a ty byly zneužity k odplatě.

Další nezbytnou věcí je o všem vést **písemné záznamy** - o celém postupu šetření a řešení, o konkrétních rozhovorech, všech získaných informacích, konzultacích atd. (v zápisu je dobré zaznamenat konkrétně: kdo byl na setkání přítomen; popis řešené problematiky – konkrétní informace; navržená opatření, závěry (kdo, co, kdy apod.); doporučení (co by bylo vhodné dále); datum případné kontroly závěrů a doporučení + kdo zodpovídá.

Uspadňuje to nejen orientaci v dalším postupu, ale je to i důkazem aktivního postupu školy v daném případě.

Za PPP a SPC OK zpracovaly:

Mgr. Hana Prejdová, oblastní metodik prevence RCH, pracoviště Šumperk

Mgr. Irena Oršulíková, oblastní metodik prevence RCH, pracoviště Přerov

Použité zdroje:

Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (č.j. MSMT-21149/2016).

Čáp David. Šikana ve školní třídě. In Kabíček P., Csémy L., Hamanová J. a kol. (2014). Rizikové chování v dospívání. Praha: Triton.

Janošová P., Kollerová L. (2016). Psychologie školní šikany. Praha: Psyché.

Kolář M. (2011). Nová cesta k léčbě šikany. Praha: Portál.

Vágnerová, K. (2009). Minimalizace šikany. Praktické rady pro rodiče. Praha: Portál.

Aisis. Bezpečné klima ve třídě.

<http://www.prevence-info.cz/>

www.minimalizacesikany.cz

<https://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/odborna-knihovna/sikana-aneb-jak-to-funguje-ve-tride-phdr-david-cap-14998.html>